

Сердюк О.П.
аспірант,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка

СТРУКТУРА КУЛЬТУРИ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ

Як відомо, в основі будь-якої музичної діяльності (а, значить, і музичної культури особистості) лежить процес сприймання музики. Як зазначається (С. Беляєвої-Екземплярської), саме «удосконалення сприймання – слухацького, композиторського, професійного та аматорського – невід’ємний аспект подальшого збагачення музичної культури» [1, с. 54].

Отже, одним із пріоритетних напрямів музичної освіти є формування культури сприймання та розуміння музичних творів.

Проблема культури музичного сприймання, на сучасному етапі, займає одне з провідних місць в осмисленні музичного мистецтва, передбачає як множинність аспектів розгляду, так і комплексний підхід до вивчення кожного з них.

Вагомий внесок в її опрацювання зробили науковці в галузі естетики (М. Каган, М. Киященко та М. Лейзеров), психології (Л. Выготський, О. Костюк, Л. Леонтьєв, Е. Назайкінський, Г. Тарасов, Д. Ельконін), соціології (Р. Грубер, В. Цукерман, А. Сохор), а також корифеї музичної педагогіки (Б. Асаф’єв, Н. Грозденська, В. Шацька, В. Белобородова, Л. Горюнова, О. Ростовський, О. Рудницька).

Проблема культури музичного сприймання розглядається на стику багатьох наук. Поняття «музичне сприймання» та «музична культура» сьогодні широко використовується в філософських, естетичних, музикознавчих, психологічних, соціологічних роботах. Проте в їх числі не тільки дисципліни мистецького циклу і гуманітарних науки, а й медичні, біологічні, математичні, фізико-технічні.

У першу чергу розглянемо «культуру» як один із елементів *культури сприймання*.

Французький філософ і культуролог А. Моль розглядає культуру з двох ракурсів: як «інтелектуальне «оснащення», яким володіє кожна окрема людина в той чи інший момент»; як «структуру знань, якими вона володіє як член певної соціальної групи» [5, с. 46].

Вчена О. Лобова у своєму науковому дослідженні «Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика» робить глибокий аналіз розуміння культури. Вона виокремила «можливість трьох тлумачень змісту культурного феномену:

- культура – сукупний об’єктивно існуючий культурний світ, наближений до поняття цивілізації;
- культура суспільства як вияв розвитку сфери його духовного життя;
- індивідуальна культура – особистісний, суб’єктивний, властивий конкретному індивіду рівень опанування культурних надбань» [4, с. 79].

У музичному словнику (Ю. Юцевич) музична культура визначається як досягнення, яке робиться у сфері музичної творчості, виконавства та освіти, а також рівень обізнаності та вихованості людини в галузі музичного мистецтва.

Теоретичний аналіз літератури показав, що поняття «музична культура» розглядається з різних позицій, ракурсів і аспектів та має безліч підходів до визначення.

Головне місце в музичній культурі займають накопичені суспільством цінності мистецтва, тому музична культура особистості характеризується тим, якою мірою людина освоїла ці цінності. В музичній педагогіці (Л. Дмитрієв, Н. Черноіваненко, С. Беляева-Экземплярская) до ознак музична культура відносять: морально-естетичні почуття і переконання, музичні смаки і потреби; знання, уміння, навички, без яких неможливо освоєння музичного мистецтва (сприймання, виконання); музичні і творчі здібності, що визначають успіх музичної діяльності.

О. Костюк у роботі «Сприймання музики та художня культура слухача» підкреслював, що «...для розуміння мистецького твору – продукту культури – необхідна певна культура сприймання, яка, разом з тим, сприяє і формуванню духовного зростання слухача». Але, зазначає автор, «це здійснюється не «автоматично», не як безпосередній наслідок прослухування хорошого твору, а в тривалому, різноманітному і суперечливому «спілкуванні» з музикою» де «природні музичні дані людини є необхідною, але недостатньою, умовою» [3, с. 7].

У «Психології мистецтва» Л.Виготського сприймання трактується як «...складна конструктивна діяльність, яка здійснюється слухачем або глядачем і полягає в тому, що з пропонованих зовнішніх вражень суб'єкт сам будує та створює естетичний об'єкт», де розрізняються активні й пасивні, довільні й мимовільні, усвідомлені й неусвідомлені компоненти, а засобами взаємодії виступають сенсомоторні, перцептивні та розумові дії суб'єкта. Підкреслюючи активний, творчий характер сприймання мистецьких творів, учений-психолог зазначає: «Недостатньо просто щиро пережити те почуття, яке оволоділо автором, недостатньо розібратися і в структурі самого твору – необхідно ще творчо подолати своє власне почуття, знайти його катарсис, і тільки тоді дія мистецтва виявиться повністю» [2].

О. Костюк підкреслюючи провідну тенденцію музичного перцептивного процесу вводить поняття «культура сприймання», яке він трактує як «структурно-функціональна організація, що дає можливість суб'єкту розуміти музику» [3, с. 18]. Науковець розглядаючи суб'єктивність цього процесу зазначає той факт, що «від рівня культури залежить здатність суб'єкта вірно осягнути і належно оцінити зміст музичного твору» [3, с. 18]. – це надасть людині можливості знайти та опанувати красу життя, спостерігати «в художніх образах різноманітний світ загальнолюдського досвіду», «набувати хисту до творчості за законами краси». «Слухач відкриє ці скарби лише в тому випадку, коли володітиме високою культурою музичного сприймання і завжди буде прагнути ще вище піднести її» [3, с. 117].

Отже, музичне сприймання є однією з складових музичної культури розвитку якої не можливо без розвитку та формування культури музичного сприймання.

Список використаних джерел:

1. Беляева-Экземплярская С. Н. О психологии восприятия музыки. – М.: Музыка, 1923. – 125 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Предисл. А. Н. Леонтьева; Комментар. Л. С. Выготского, В. В. Иванова; Общ.ред. В. В. Иванова. – 3-е изд. – М.: Искусство, 1986. – 573 с.
3. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. «Наукова думка» Київ, 1965. – С. 121.
4. Лобова О. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика: [Монографія] / Ольга Лобова. – Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. – 516 с.
5. Моль А. Социодинамика культуры: Пер. с фр. / Предисл. Б. В. Бирюкова. Изд. 3-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 416 с.

Сльоза Н.В.

аспірант,

*Інститут природничо-географічної освіти та екології
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

МІСЦЕ ПІДРУЧНИКА ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ У ФОРМУВАННІ ВМІНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ

У сучасній системі освіти самостійна робота постає однією із найважливіших вимог до організації навчального процесу та є засобом його інтенсифікації. Адже саме уміння самостійної роботи є запорукою оволодіння учнями системними і міцними знаннями, засобом розвитку їх пізнавальних здібностей та формування таких якостей особистості як активність та самостійність. Ефективність самостійної роботи учнів визначається її продуманою організацією та використанням сучасних дидактичних засобів, серед яких провідне місце займає підручник.

Самостійна робота з підручником географії провідний спосіб формування предметної компетенції школярів, інструмент організації їх самоосвіти. Різні теоретичні та методичні підходи створення і використання підручників з географії та проблему самостійної роботи досліджують вітчизняні науковці у сфері географічної освіти: Л. П. Вішнікіна, Й. Р. Гілецький, С. Г. Кобернік, В. П. Корнеєв, М. Г. Криловець, Л. І. Круглик, Г. О. Ламекіна, Т. Г. Назаренко, О. Ф. Надтока, В. М. Самойленко, А. Й. Сиротенко, О. М. Топузов та ін.

Проблема висвітлення методичних аспектів формування умінь самостійної роботи учнів з підручником географії є надзвичайно актуальною та потребує спеціальних досліджень. Адже учнів мало привчають самостійно орієнтуватися в матеріалі підручника, раціонально працювати над засвоєнням